

Nevşehir İli Kozaklı İlçesinde Yumurta Tavukçuluğu İşletmelerinin Genel Yapısal Özellikleri ve Karşılaşılan Sorunlar*

Ergün TUĞLUK¹

Cengiz YALÇIN²

ÖZET: Bu çalışmada, Nevşehir ili Kozaklı İlçesinde bulunan yumurta tavukçuluk işletmelerinin genel yapısal özellikleri ve yumurta üreticilerinin karşılaştığı temel problemleri ortaya koymak amaçlanmıştır.

Araştırmanın materyalini Kozaklı ilçesinde 2002 yılında mevcut olan tüm işletmelere (18 işletme) Ekim-Kasım 2002 tarihinde yüz yüze anket uygulanarak elde edilen bilgiler oluşturmuştur. Anket bulguları; "demografik ve sosyo-ekonomik yapı", "işletme özellikleri", "teknik performans düzeyleri", "hammadde tedariki ve ürün pazarlama" ve "üretici beyanlarına göre işletmelerde karşılaşılan temel sorunlar" olmak üzere 5 ana başlık altında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Yumurta tavukçuluk işletmeleri, yapısal özellikler, teknik performans, karşılaşılan sorunlar

The General Characteristics of and the Problems Faced by Layer Egg Enterprises in Kozaklı District of Nevşehir Provinces in Turkey

ABSTRACT: In this study, the general characteristics of and the problems faced by the layer egg enterprises in Kozaklı District of Nevşehir Province in Turkey were investigated.

An interview survey was applied to each of 18 layer egg enterprises in Kozaklı between October and November 2002. The findings were presented under 5 main headings namely; "demographic and socio-economic structures", "production characteristics", "levels of technical performance", "provisions of raw materials and marketing of egg" and "the problems faced by the producers"

Key words : Layer egg enterprises, general characteristics, technical performance, problems faced.

GİRİŞ

Tavukçuluk, tarıma uygun olmayan arazileri kullanılabilmesi, fazla işgücü gerektirmemesi ve üreticilerin teknik olanaklardan ileri derecede yararlanabilmesi gibi nedenlerle önemli bir üretim dalı ve ekonomik bir faaliyet olarak tercih edilmektedir. Ülkemizde modern yumurta tavukçuluğunun temeli 1930 yılında atılmış ve endüstriyel tavukçuluğa geçiş ise 1960'lı yıllarda yurt dışından teknoloji transferi yapılarak sağlanmıştır. Son 40 yılda yumurta üretimini 1.478.000.000 adetten 8,2 kat artırarak 12.089.000.000 adede ulaştırmıştır (4). Ancak, ülkemizde oldukça hızlı gelişen bu sektör genel ekonomik konjonktür ve sektörün kendine özgü problemleri nedeniyle sık sık darboğazlar yaşamaktadır.

Yumurta üretimi açısından, Nevşehir İli Kozaklı İlçesi hayli yüksek bir potansiyele sahip olmakla beraber, Türkiye genelinde yaşanan benzer sorunlarla İlçe yumurta üreticileri de karşılaşmaktadır. İlçedeki 2001 yılı sonunda 166.500 olan yumurtacı tavuk sayısının 2002 yılında 94.500'e düşmesi, sektörün içinde bulunduğu krizin küçük bir ilçedeki durumu göstermek açısından uygun bir örnek teşkil etmektedir.

Bu çalışmada Nevşehir ili Kozaklı İlçesinde bulunan yumurta tavukçuluk işletmelerinin sosyo-ekonomik yapısı ile yapısal özelliklerini incelemek ve yumurta üreticilerinin karşılaştığı temel problemleri ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırma bölgesi olan Nevşehir ili Kozaklı İlçesinde bu şekilde bir araştırmanın ilk olmasının bölge için önem taşıdığı ve bölgede faaliyette bulunan üreticilere ışık tutacağı kanaati taşınmaktadır.

METERYAL VE METOT

Araştırmanın materyalini Kozaklı İlçesinde 2002 yılında mevcut olan tüm işletmeler (18 işletme) oluşturmaktadır. Ekim-Kasım 2002 tarihinde yüz yüze anket uygulamak yoluyla, işletmeler ait demografik yapı, üretim özellikleri, teknik performans düzeyleri, hammadde tedariki ve ürün pazarlamaya ilişkin bilgiler elde edilmiştir.

BULGULAR ve TARTIŞMA

İlçede toplam 19 adet tavukçuluk işletmesi bulunmakta olup, bunlardan 1 tanesi inşaat aşamasındadır. İşletmelerin tamamı sadece yumurta üretimi yönünde çalışmaktadır. İşletmelerin %27.5'i 1996 yılından önce, % 72.5'si ise 1996-98 arasında kurul-

* Bu makale, Yüksek Lisans Tezinden Özetlenmiştir

¹ Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Kozaklı İlçe Müdürlüğü- Niğde

² Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Hayvancılık İşletme Ekonomisi Ana Bilim Dalı- Ankara.

muştur. Kümeslerin 2'si İlçe Merkezi dışında, diğerleri ilçe merkezinde bulunmaktadır.

Araştırma bulguları; "demografik ve sosyo-ekonomik yapı", "işletme özellikleri", "teknik performans düzeyleri", "hammadde tedariki ve ürün pazarlama" ve "üretici beyanlarına göre işletmelerde karşılaşılan temel sorunlar" olmak üzere 5 ana başlık altında incelenmiştir.

1. Demografik ve Sosyo-Ekonomik Yapı:

Eğitim durumları yönünden incelendiğinde; üreticilerin % 33'ünün ilkökul, %50'sinin orta okul ve lise, %17'sinin ise üniversite mezunu olduğu görülmüştür. Bayaner (4) bu oranları Çorum ili için sırasıyla %19, 58 ve 17; Sarıkoca (10) Samsun için sırasıyla %50, 37 ve 13 olarak bildirmiştir. Buna göre Kozaklı'da işletme sahiplerinin eğitim durumlarının Çorum ili'ne göre nispeten daha düşük, Samsun İli'ne göre ise daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

İşletme sahiplerinin %89'u yumurta tavukçuluğu dışında başka işle de uğraşırken, % 11'inin tavukçuluk dışında başka bir işle uğraşmadığı tespit edilmiştir. Bayaner(4)'ün Çorum yöresinde yaptığı araştırmada da bu oran benzer şekilde sırasıyla %91 ve %9 olarak bildirilmiştir. Tavukçuluk dışında başka bir işle uğraşan işletmecilerin %75'i ise birden fazla işle uğraşmaktadır. Bunlar arasında çiftçilik (% 19.3), ticaret (% 19.3), yem fabrikası işletimi (% 15 4), sarrafçılık (% 11.5), otel-motel işletmeciliği (% 7.7), un fabrikası işletimi (% 7.7), petrol ürünleri satışı (% 7.7), fırıncılık (% 3.8), avukatlık (% 3.8) ve müteahhitlik (% 3.8) bulunmaktadır.

İşletme sahiplerinin yaş dağılımları incelendiğinde; %11'i 20-29 yaş, %28'i 30-39 yaş, %28'i 40-49 ve %33'ü de 50 yaş ve üzeri olarak tespit edilmiştir.

İncelenen yumurta tavukçuluğu işletmelerinin tamamında işletme sahiplerinin yumurta tavukçuluğu ile ilgili olarak yalnızca yöneticilikle uğraştığı, bedensel işgücü gerektiren üretim işlemlerini aylıkla tutulan, yabancı işgücünün yerine getirdiği görülmektedir. Çalışan işçilerin yaş profilleri incelendiğinde; %25'inin 20-29 yaş, %50'sinin 30-39 ve %25'inin ise 40 yaş ve üzerinde bulunduğu görülmüştür.

İşçilerin tamamının tavukçuluk konusunda hiçbir eğitim almadıkları, bütün bildiklerini kümeslerde çalışarak öğrendikleri görülmüştür. İşçilerin eğitim durumları incelendiğinde ise %75'inin ilkökul, %21'inin orta okul, %4'ünün ise lise mezunu olduğu tespit edilmiştir.

İşletmeler hukuki bakımdan incelendiğinde,

%89'unun sermaye şirketi (limited, anonim), %11'inin ise aile işletmesi olduğu görülmüştür. Benzer oranlar Kurtaslan (7) ve Bayaner (4)'ün Çorum yöresinde yaptığı araştırmalarda da bildirilmiştir.

2. İşletme Özellikleri:

İşletme ölçekleri incelendiğinde, işletmelerin %17'sinin 8.000-11.000 baş, %55'inin 12.000-15.000 baş arasında, % 28'inin ise 15.000 başın üzerinde kapasiteye sahip olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'de 1999 yılında mevcut 3202 yumurta tavukçuluk işletmesinin ise %51.5'inin 5000 başın altında, %19.5'unun 5000-10.000, %11.5'inin ise 25.000 başın üzerindeki işletmelerden oluştuğu görülmektedir (2). Buna göre Kozaklı İlçesindeki işletme ölçekleri Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında belirgin bir şekilde daha büyük olduğu anlaşılmaktadır.

İlçede toplam kurulu kapasite 244.500 baş olarak hesaplanmıştır. Kasım 2002 ayı itibariyle ilçede 94.500 adet yumurta tavuğu bulunduğu göz önünde bulundurulduğunda, ortalama kapasite kullanımının %38.6 olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu oran, Öztürk ve Durmuş (8)'ün Türkiye geneli için bildirdiği %72.6 kapasite kullanım oranına göre oldukça düşük seviyede kalmaktadır. Ancak, burada göz önünde bulundurulması gereken bir husus Kozaklı'da da 2001 yıl sonu itibariyle kapasite kullanımının Türkiye ortalamasına çok yakın (%68) olduğu, dolayısıyla sektörde krizin asıl kendisini 2002 yılı içerisinde gösterdiği düşünülmektedir. Yetiştiriciler kapasite kullanım oranındaki bu ani düşüşün temel nedenleri arasında 2002 yılında genelde hammaddelerin pahalı, yumurta fiyatının ise maliyetleri karşılamayacak kadar düşük seviye inmesi neticesinde işletmelerde tavuk sayısının azaltılması ve/veya bazı işletmelerin üretimi bırakmaları gibi faktörlerin bulunduğunu bildirmektedir.

Kümeslerin tamamı tek katlıdır. Taban, taş blokaj üzerine beton, duvar malzemesi olarak genellikle tuğla ve briket kullanılmıştır. Kümeslerde çatı yalıtımı bulunmakta, havalandırma ise doğal yolla sağlanmaktadır. Kümeslerin girişinde yumurta ve yem deposu bulunmaktadır. Hiçbir kümeste ısıtma sistemi yoktur. Tamamında yan havalandırma penceresi mevcuttur. Bütün kümeslerde sulama, yemeleme ve gübre atımı otomatik sistemler sayesinde yapılmaktadır. Girişte bulunan yem ve yumurta deposunun üzerinde ise idari ve işçi lojmanı olarak kullanılan ikinci kat bulunmaktadır.

İlçedeki kümeslerin tamamı kafes tipidir. İşletmelerin 16'sında traktör ve römork (%89), 2'sinde jeneratör (%11) bulunmaktadır.

İşletmelerin tamamında işçi lojmanı olup, işçiler aileleri ile birlikte buralarda kalmaktadır. Ancak işçinin eşi ve çocukları üretim faaliyetinde aile reisi olan işçiye yardım etseler bile, sadece işçiye ücret ödenmektedir. İşçilerin tamamının SSK primleri işletme sahipleri tarafından ödenmektedir. Öte yandan, işçi ve ailesinin kışlık yakacağı ve tüketilmek üzere yumurta gereksinimi de işletme sahibi tarafından karşılanmaktadır.

İlçe genelinde bulunan 18 kümeşte 28 adet işçi çalışmakta olup, işletmelerin %56'sında 1 işçi, %39'unda 2 işçi, %5'inde ise 4 işçi çalıştırılmaktadır. Kasım 2002 itibarıyla İlçe genelinde çalışan 1 işçiye düşen ortalama tavuk miktarı 7875 dir. Bu, Çorum yöresinde işçi başına düşen tavuk sayısından (10.000 baş) nispi olarak daha düşüktür (4,6).

Kümes içlerinde civciv büyütmeyle yönelik hiçbir sistem bulunmamaktadır. Genel alışkanlık olarak tavuklar yarka halinde alınmaktadır. Yarka olarak alınma nedenleri olarak civcivlerin bakımlarının zor olması, yetiştiricilik tekniği gerektirmesi, aşı ve diğer ilaç masraflarının fazla olması gibi nedenlere bağlı olarak yetiştirmenin pahalı ve riskli olacağı gibi konular bildirilmiştir.

Döner sermayenin tedariki incelendiğinde, işletmelerin %72'sinin kendi öz sermayeleri, diğerlerinin ise banka kredisi ile çalıştığı gözlenmiştir. Bu oran da Türkiye genelinde tespit edilen bulgulara (%75) yakın bulunmaktadır. (8).

3. Teknik Performans Düzeyleri:

İşletmelerde yarkaların yumurtaya başlama yaşının %6'sında 16.hafta, %17'sinde 17.hafta, %50'sinde 18.hafta, %6'ında 19.hafta, %16'sında 21.hafta, %5'inde ise 22.hafta olduğu saptanmıştır. Buna göre, ilçede ortalama yumurtaya başlama yaşı 18.5 hafta olarak tespit edilmiştir. Bu bulgu Çorum yöresinde yapılan araştırma bulgularıyla (18.5 hafta) tamamen benzeşmektedir (4).

Mortalite oranları incelendiğinde; işletmelerin genelinde yarkalarda yumurtaya başlana kadar kayda değer bir ölüm görülmediği, yumurtlama periyodunda ise mortalite oranının %2-10 arasında olduğu beyan edilmiştir. Buradan, İlçe düzeyinde ağırlıklı ortalama mortalite oranı % 5.9 olarak hesaplanmıştır. Bu oran, %2-8 arası olması beklenen prospektüs değerleri dahilindedir. Bu oran, Çorum ve Afyon illerinde bildirilen sırasıyla %11 ve 9.9'luk (1,7), rakamlarla kıyaslandığında oldukça düşük düzeyde kalmaktadır. Kozaklı İlçesinde mortalite oranının düşük çıkmasının nedeni olarak: İlçedeki hayvan hareketlerinin az olması, ana ticaret yol-

larının üzerinde olmaması, yaygın ve büyük kapasiteli işletmelerin bulunmaması gibi etkenlerin rol oynadığı düşünülmektedir.

İlçedeki işletmelerde tavukların işletmelerde tutulma süresinin, yarka dönemi hariç 52 ile 86 hafta arasında değiştiği gözlenmiştir. Özellikle son 2 yıldır yumurta fiyatlarının seyri ve kümeşteki tavukların genel durumlarına göre işletmelerin tamamı bazen zorunlu tüy döküm programları da uygulamakta, bu durumda üretim süresi 100 haftaya kadar uzayabilmektedir. İncelenen dönemde İlçede ortalama üretim süresinin 71 hafta olduğu tespit edilmiştir.

Diğer çalışmalarda tavukların elde tutulma süresi Çorum'da 58 hafta (4), Samsun'da 72-81 hafta (10), İzmir'de 57 hafta olarak (9) bildirilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde verimlilik kontrolü üzerine yapılan bir çalışmada (5) tavukların elde tutulma süreleri 52-56 hafta, bir kez tüy dökümü yapıldığında 78-82 hafta, iki kez tüy dökümü yaptırıldığında 108-112 hafta olduğu bildirilmiştir. Ortaya konulan bu değerlere göre Kozaklı ilçesinde tavukların normal üretim periyodundan daha fazla elde tuttuğu anlaşılmaktadır.

İlçede ortalama yumurta veriminin de %70-80 arasında gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu oran Samsun'da %65 (10), Afyon'da %71 (1) , Çorum'da ise %74 (7) olarak bildirilmiştir.

4. Hammadde Tedariki ve Ürün Pazarlama:

İşletmelerin %61'i yarkayı peşin olarak alırken; %22'si bir peşin üç vade, %17'si ise üçten daha fazla vadeli olarak alım yapmaktadır.

İncelenen işletmelerden 6'sı (%33) yemini kendi kurduğu tesislerde üretmekte, diğerleri ise yem fabrikasından satın almaktadır. Yemi satın alan işletmelerin %8'i peşin, %92 ise vadeli alım yapmaktadır. Vadeli alınan yemde vade oranı ise; işletmelerin %73'ün de 20 gün, %27'in de 30 gündür. Türkiye genelinde yumurta tavukçuluk işletmelerinin %16.3'ü yemini kendi üretirken (8), Kozaklı ilçesinde bu oranın iki kat daha fazla (%33.3) olduğu tespit edilmiştir. Kendi yemini üretenlerin Türkiye ortalamasının üzerinde olmasında ilçede kurulu bulunan ve üreticilerin de ortağı olduğu 4 adet yem üretim tesisinin bulunmasının etkisi olduğu düşünülmektedir.

Tüm işletmelerde tavuklar yarka olarak alınmaktadır. Yarkalar çoğunlukla Konya İli'ndeki damızlık firmalarından tedarik edilmektedir. İşletmelerin genelinde kahverengi tüylü sarı genotipler seçilmektedir. Bunun nedenleri arasında, bu genotip'in strese daha dayanıklı olmaları, kırık yumurta oranı düşük-

lügü, üretim sonunda satışta yüksek fiyat bulması ve tüketicici tercihi gibi faktörler rol oynamaktadır.

Elde edilen yumurtaların % 80'i sözleşmeli şirketler aracılığıyla, % 20'si ise üreticilerin kendi imkanları ile pazarlanmaktadır. Türkiye genelinde yapılan bir çalışmada üretilen yumurtanın %30'unun üreticinin kendi imkanlarıyla, % 67'inin sözleşmeli olduğu entegre işletme vasıtasıyla, % 3'ünün ise kooperatif ve birlikler aracılığıyla pazarlandığı bildirilmiştir (8). İlçede kooperatif veya birlik bulunmamasına rağmen, çok yakın olan Kayseri İlinde yaygın olarak kurulmuş bulunan birliklerin ilçede alım yapmasına bağlı olarak sözleşmeli şirketlere ürün satan işletme sayısı yüksek çıkmaktadır.

Türkiye genelinde işletmelerin %31'i yumurtayı kendi imkanları ile pazarlarken (8), İlçede bu oran daha düşük olup (%22), daha fazla oranda sözleşmeli satış (diğer şirket ve kooperatifler aracılığıyla) gerçekleşmektedir.

Yumurtalar büyük çoğunlukla Kayseri'ye (%78) satılmakta, bunu %6'sarlık paylarla Kırşehir ve Yozgat izlemektedir.

İşletme sahiplerinin yumurta satışları ile ilgili uzun vadeli alacakları bulunmamakta, yumurta satışları ile ilgili olan alacakları genelde 15-20 gün gibi kısa vadeli olmaktadır. İşletmelerin ürettikleri yumurtaların %22'sini peşin, %78'ini ise vadeli satış yaptığı tespit edilmiştir. Vadeli satış yapan işletmelerde vade süresinin, %21'inde 15 gün, %62'inde 20-30 gün arasında, %7'inde ise 30 günün üzerinde olduğu görülmüştür.

Yumurta satışlarının sıklığı incelendiğinde, işletmelerin %17'si 3 gün, %72'si 7 gün, %11'inin ise 10 gün arayla satış yaptığı tespit edilmiştir.

5.Üretici Beyanlarına Göre İşletmelerde Karşılaşılan Temel Sorunlar

Üretici anketlerinde belirtilen en önemli sorun olarak üretim fazlalığı problemi bildirilmiştir. Depolama ve yumurta ürünleri üretimine dönük işletmelerin azlığı nedeniyle belli süreler içerisinde tüketilmesi gereken yumurtanın üretim miktarının iç tüketimden fazla olması ve ihracatında teşvik edilerek desteklenmemesi sebebiyle ortaya çıkan fazlalığa bağlı arz talep dengesizliği ve buna bağlı olarak yumurta fiyatlarında dalgalanmalar meydana gelmektedir. İşletme sahiplerinden %53'ü bazı dönemlerde maliyetin altında satış yapıldığını beyan etmiştir.

Bu sorunu %23.5'lik oranla yem fiyatlarının yüksek olması sorunu izlemektedir. Yem fabrikalarında kullanılan ham maddelerin çoğu yurt dışından ithal

edilmektedir. Döviz bazında gelen, fiyatı devamlı olarak yükselen, fon ve vergi kolaylığı bulunmayan hammaddeler nedeniyle yurtiçi satış fiyatları, dünya borsası fiyatlarının üzerinde oluşmaktadır. Bu durum da yem üretim maliyetini yükseltmekte ve dolayısıyla yumurta tavukçuluğunun karlılığını düşürmektedir.1993 yılında 1 adet yumurta satılarak 340 gram yem alınabilirken, bu 2001 yılında 230 grama gelebilmiştir (2,3)

Üç işletme sahibi (%12), çevresel kirlenme sorununu dile getirmiş, tavuk gübresinde fosfor miktarının yüksek olması nedeniyle bilinçsiz gübre kullanımının yarar yerine zarar getirdiğini "çevre kirliliğine" neden olduğunu bildirmiştir.

Bildirilen dördüncü önemli sorun ise (%11.7) tavukçuluk konusunda yetişmiş veteriner hekim ve işçi ile donanımlı teşhis laboratuvarının olmayışıdır. İşletmeler çoğunlukla ilçenin hemen dışında anayolların üzerinde kurulmuştur. Kümesler gerekli teknik ve hijyenik koşulları taşımakla birlikte, işletmeler arasında bulunması istenilen mesafe yeterli değildir. Bu koşullarda ilçede bir kümeden diğerlerine hastalık yayılması çok kolay ve çok kısa sürede olabilmektedir. İlçede kümeslerdeki hastalık problemleri yakında bulunan Kayseri ilindeki donanımlı ve gelişmiş olan laboratuvarlar vasıtasıyla çözülmektedir. Nevşehir İlinde ve ilçelerinde tavuk hastalıkları konusunda faaliyet gösteren laboratuvar bulunmamaktadır. İlçe genelindeki kümeslerde çalışan 28 adet işçi içerisinde konusunda eğitim almış, toplantı veya seminerlere katılmış bir tek işçi bulunmamaktadır. Yaptıkları işleri tamamen görgüye dayalı usulle öğrendikleri tespit edilmiştir.

Belirtilen diğer sorunlar arasında işletmelerde çalışan işçilerin kalifiye olmaması, sahada kurs belgesi olan veya tavukçuluk deneyimi bulunan işçinin temininin oldukça güç olması (%8) ve üretilen veya ithal edilen aşuların kalitesiz olması ve hastalıklara karşı istenilen düzeyde koruma sağlamaması (%5.9) sorunları dile getirilmiştir.

İşletme sahiplerinin genel bir sorunu olarak da devletin yanlarında olmadığı, verilen kredilerin genellikle Ziraat Bankasından alındığı ve bu kredilerin faiz oranlarının yüksek olduğu belirtilmiştir. İlçe genelindeki kümeslerin % 61.4'ünün boş olması, sektörün içinde bulunduğu krizi göstermektedir. İşletmelerin içerisinde bulunduğu ekonomik koşullar nedeniyle faaliyetlerini sürdürebilmeleri özellikle işletme sermayesi sıkıntısı çeken küçük ve orta işletmeler için oldukça güç görünmektedir, çünkü işletme sahipleri son 8 yılda 4 yılı (1991, 1992, 1994 ve 1998) zararlı kapattıklarını beyan etmiştir.

Yumurta üreticilerinin pazarlama sorunları olarak da:

(a) Türkiye genelinde devlet tarafından yumurta fiyatlarının tespit edilerek, birkaç ilde sayılı kişilerin elinde bulunan tekelin kırılması istenmektedir. Yedi işletme sahibi tarafından %28'lik oranla belirtilen bu sorun içerisinde reforme tavuk fiyatlarının da bu tekel tarafından tespit edildiği ve kişilerin kendi durumlarına göre fiyatlandırmaya gittikleri bildirilmiştir. Yumurtanın üretim yerinden, minimum zayıt ile tüketicilere ulaştırılabilmesi için, ürüne bir dizi pazarlama hizmeti yapılması gerekir. Bunlar; toplama, standardizasyon, ambalajlama, taşıma, depolama, satış ve fiyat oluşumu olarak sıralanabilir. Bu hizmetlerin küçük üreticilerce düzenli olarak yerine getirilmesi oldukça güç olmaktadır. Bu bakımdan yumurta üreticileri; Çorum, Kayseri, Konya ve Afyon'da yumurta üretim ve pazarlama anonim şirketleri ve Ege Bölgesi'nde ise kooperatifler kurarak, bu hizmetleri düzenli olarak yapabilmektedir. Kozaklı İlçesinde böyle bir teşkilat olmadığı için işletme sahipleri bu konuda sıkıntı çekmekte ve üretim maliyetleri yükselmektedir.

(b) Altı işletme sahibi (%24) tarafından yumurta üreticilerine devlet desteğinin olmadığı belirtilmiştir. Yumurta üretiminde yöresel organizasyonlar dışında ülke düzeyinde üretim ve pazarlamayı yönlendirebilecek etkin bir örgütlenmeye gidilememiştir.

(c) İki işletme sahibi tarafından (%8), ülkemizde üretilen yumurtanın iç piyasaya rahatlıkla yettiği, yumurta tüketiminin teşvik edilmesi gerektiği; bunun yanında sektörün gelişimi için dış pazar olanaklarının yaratılması gerektiği vurgulanmıştır.

(d) İki işletme sahibi (%8) tarafından ihracat yapan kişilerin desteklenmesi istenmiştir. Tavukçuluk sektörünün konu ile ilgili devlet kuruluşları tarafından kendi kendine yeter bir sektör olarak görüldüğü, bu nedenle de kaderi ile baş başa bırakıldığı belirtilmiştir.

(e) Bir işletme sahibi (%4) tarafından da yumurta ofisinin kurularak devlet tarafından yumurta fiyatlarının belirlenmesi istenmiştir. Bu konunun tarımsal amaçlı birliklerin kurulması ile düzeleceği inancı taşınmaktadır.

Elde edilen sonuçlar ışığında incelenen üretim faaliyetine ilişkin öneriler aşağıda özetlenmiştir:

Kozaklı İlçesi yumurta tavuğu kapasitesi yönünden Nevşehir'in diğer il ve ilçe merkezlerine göre daha fazla potansiyele sahiptir. Fakat bu potansiyel kurulma aşamasında kümesler arası sağlık kriterleri göz önüne alınarak kurulum yapılmadığı, işletme

sahiplerinin, sahip oldukları arazilere kümes yapmış oldukları görülmüştür. Bu nedenle bazı bölgelerde kümesler arası yeterli uzaklık var iken bazı bölgelerde birbirine çok yakındır. Bu aşamada geri dönüş olmayacağından işletme sahiplerinin hastalıklardan korunmak için sağlık koruma koşullarına çok iyi uymaları ve bir bölgede bulunan kümeslerde aynı tarihte aynı yaşta hayvanların kümeslere giriş ve çıkışı yapılmalıdır.

İlçede tavukçuluk konusunda uzman veteriner hekim ve donanımlı bir laboratuvarın olmadığı görülmüştür. Gelecekte devlet desteği ve koordinasyonu ile özel sektöre işletilmesine zemin hazırlanarak kurulacak bir laboratuvar, bölgeye cevap veren Kayseri İli'nden verilen hizmetin ilçeye getirilerek, cevap verme süresinin kısaltılabilmesi sağlanabilecektir.

Tavukçuluk sektöründe üretim riskinin fazla olması sebebiyle sigorta şirketleri, işletmelerin sigortalanması işlemlerine sıcak bakmamakla birlikte, bölge işletme sahipleri de bu konuda duyarsız ve ilgisiz kaldıkları ve hiçbir kümesin sigortalı yapılmadığı anket formlarının doldurulması esnasında bilgi toplama dışı soruların yöneltmesi ile tespit edilmiştir. Üreticilerin zararlarının minimuma indirilmesi amacıyla tavuk hayat sigortalarına bölgede işlerlik kazandırılarak, yaygınlaştırılması gereklidir.

İşletmelerin büyük bir çoğunluğunun özellikle kamu kuruluşlarının üretim ve araştırma faaliyetlerinden haberdar olmadığı ve bu konuda üreticilerin de bir gayret göstermediği gözlemlenmiştir. Anket formlarının düzenlenmesi esnasında üreticilerin beyanına göre sektör konuları ile ilgili bir yayına abone olan veya takip eden bir üretici tespit edilememiştir. Sektördeki gelişmeleri en çok yarka alım aşamasında, satın alınan firma yetkili kişilerinden öğrendiklerini ve haberdar olduklarını beyan etmişlerdir. Bu nedenle, yumurta tavukçuluğunda konuların ele alınarak yazılı ve sözlü yayımlar, yöre üreticilerine ilgili kamu kuruluşları ve üretici firmalar aracılığıyla iletilmesi yararlı olacaktır.

Yöre üreticilerini en çok etkileyen unsurların başında ise yumurta fiyatlarındaki dalgalanmalar gelmektedir. Türkiye genelinde sorun olan bu konuda: Tüketiciler üzerinde olumlu etkisi olan reklam yayımlarının yapılması, pazarda değişik ürünlerin bulunması (kolesterolü düşük yumurta, bio yumurta gibi), yumurtanın bir protein deposu olduğu ve çocuklara olan yararı konularının eğitim ve yayım çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekir.

Bunların yanında yumurtaların kurutulmuş toz veya likit kullanımı sağlayacak büyük tesislerin

kurulması, depolamaya uygun soğuk hava depolarının kurulması ve yaygınlaştırılması; yumurta üreticilerinin arz talep dengesizliğinden fazla etkilenmelerini önleyecektir. Ayrıca, ihracatın desteklenmesi ülkemizin dış pazar payının artmasını sağlayacaktır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaygınlaşan ve tüketiciler arasında da her geçen gün gösterilen ilginin arttığı "Organik Üreticilik" modelinin ülkemizde yaygınlaştırılması ve kurulu işletmelerin bu yönde kanalize edilmesi, dünyadaki pazar payımızın artmasına sebep olacaktır. Fakat 100 tavuk başına 1 hektar yem üretim arazisi, gaga kesilmemesi, ilaç ve koruyucu maddeler verilmemesi, tüy döküm programı yapılmaması, kafeslerin kaldırılarak yer sistemine geçilmesi, eşinme-tüneme gibi türe özgü davranışları karşılayacak koşulların sağlanması, ışıklandırmanın 16 saati geçmemesi, kümes yoğunluğunun m²'de 6 tavuğu geçmemesi ve tüketilen yemin % 35'nin işletmede üretilmesi gibi kriterlerin gerektiği organik üreticiliğin ülkemizde yaygınlaşması için bir hayli zaman gerekmektedir. Ayrıca daha çok gıda üretim tesislerinde uygulanan kontaminasyonu engellemeyi amaçlayan HACCP sisteminin özellikle büyük işletmelerde bio güvenlik için uygulanması gereklidir.

İlçede işletmelerin genelinde belli dönemlerde parasal desteğe ihtiyaç duyulmaktadır. Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatiflerinin faiz oranının yüksekliği ve fazla bürokratik işlemler nedeniyle, işletme sahiplerinin özel bankalara yöneldiği, buna bağlı olarak da daha yüksek bir faiz sarmalının içine girdiği görülmektedir. Aynı zamanda DPT'nin tavukçuluğu desteklemesi de sistemin başka bir yanlılığıdır. Ülkemizde, talebi fazlasıyla karşılayacak kapasite varken yeni kurulacak işletmelerin desteklenmesi yerine, kurulu işletmelere sermaye olarak kredi kullandırılması, Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatiflerinin faiz oranlarının düşürülüp, bürokrasinin azaltılması, sektörün desteklenmesi amacıyla atılacak önemli adımlar olacaktır.

Yumurta tavukçuluğunda elde edilen yumurtanın maliyetinin yaklaşık % 70'ini yem masrafı oluşturmaktadır. Bu nedenle yemin fiyatının düşürülmesi ve kalitesinin yükseltilmesi yönünde yapılacak çalışmalar, tavukçuluğun kapasite kullanım oranını artıracaktır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan "Alternatif Ürün Projesi" ve gerekse yağlık yem bitkileri ve mısır, soya gibi yem imalatında kullanılan ürünlerin ekim alanlarının artırılması ve ekiminin desteklenmesi neticesinde bu bitkilerin yurt dışından ithalatının azalacağı ve yem fabrikalarına daha ucuz maliyetli yem girdisi sağlanabileceği düşünülmektedir. Özellikle bu tür çalışmalar tavukçuluğun yoğun olarak yapıldığı iller, pilot bölge olarak seçilerek ha-

yata geçirilebilir. Bu uygulamaların diğer ayağı da üretilen yemin kalitesinin denetlenmesidir. Sektör için yem üretimi yapan tesislerin düzenli ve titizlikle yapılan denetlemeler sonucunda normlara uygun yem üretimi ve sürekliliği sağlanabilir.

KAYNAKLAR

1. Albayrak, N.,1989. *Afyon İli Başmakçı Yöresi Tavukçuluk Kooperatifine Bağlı İşletmelerin Pazarlama Faaliyetleri ve Kooperatifin Yumurta Fiyatlarının Teşekkülündeki Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, ANKARA.*
2. Anon, 1999a. *Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Kayıtları (yayınlanmamış) Ankara.*
3. Anon, 1999b. *Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kayıtları (Yayınlanmamış), Ankara.*
4. Bayaner, A., 1999. *Çorum İlinde Yumurta Tavukçuluğunun Ekonomik Analizi, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayınları, Yayın No:23, Ankara*
5. Chilson , R., 1999. *Chilson's Management Controls, Çiftlik Dergisi, sayı:184, Haziran.*
6. Efil, N., Sarıca, M., Öz, H., 1993. *Çorum Yöresi Tavukçuluk İşletmelerinin Yapısal Özellikleri, Ekonomik Durumları, Sorunları ve Çözüm Yollarının Araştırılması, TKB TAGEM Karadeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Samsun*
7. Kurtaslan, T., 1997. *Çorum İlinde Yumurta Tavukçuluğu İşletmelerinin Ekonomik Yapısı ve Üretim Faktörlerinin Ekonomik Analizi. Doktora Tezi. G.O.P. Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, TOKAT.*
8. Öztürk, F. ve Durmuş, İ., 2001. *Türkiye deki Tavukçuluk İşletmelerinin Genel Durumu, Tavukçuluk Araştırma Dergisi, Cilt:3, Sayı:2, Ankara*
9. Özyalıtırak, F., 1987. *Kemal Paşa Yöresi Yumurta Üretim İşletmelerinin Teknik ve Ekonomik Yönden İrdelenmesi Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. E.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü. İZMİR.*
10. Sarıkoca, Z., 1997. *Samsun Yöresi Broiler ve Yumurta Tavukçuluğunun Teknik Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuzmayıs Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. SAMSUN.*
11. Tuğluk, E., 2003. *Nevşehir İli Kozaklı İlçesindeki Yumurta Tavukçuluğu İşletmelerinin Teknik ve Ekonomik Analizleri, Yüksek Lisans Tezi. A.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, ANKARA.*